በኢትዮጵያ ገቢዎችና ጉምሩክ ባለስልጣን
ETHIOPIAN CUSTOMS AUTHORITHY
የአዲስ አበባ ቃሊቲ ጉምሩክ ቅ/ጽ/ቤት
ADDIS ABABA KALITY CUSTOMS BRANCH OFFICE

የውስጥ ማስታወሻ /INTER OFFICE MEMO/

ቁጥር፡ ስ/አ/ጽ/ቤት 245/07

ቀን፡ 29/11/07 ዓ.ም

ለ፡ ም/ስራ አስኪያጅ /የሞደርናይዜሽንና ኮርፖሬት ዘርፍ/
ም/ስራ አስኪያጅ /የጉምሩክ ጉዳዮች/
ጉምሩክ ሥነ-ሥርዓት አፈፃፀም የሥራ ሂደት
ህግ ማስከበር የሥራ ሂደት
ደንበኞች አገልግሎት የሥራ ሂደት
ገላን ኮንቴይነር ተርሚናል ጉምሩክ ማስተባበሪያ
ታክስ ህግ ተገዥነት ስጋት ስራ አመራር ቡድን
አ/አ/ቃ/ጉ/ቅ/ጽ/ቤት፣

ከ፡ ስራ አስኪያጅ ጽ/ቤት
አ/አ/ቃ/ጉ/ቅ/ጽ/ቤት፣

የጉምሩክ ፕሮግራም ልማትና ድጋፍ ሥራዎች ዘርፍ በደብዳቤ ቁጥር 3.0/266/07 ቀን ሐምሌ 24/2007 ዓ.ም. የታክስ ህግ ተገዥነት ስጋት ስራ አመራር ዳይሬክቶሬት አሰራሮችን ወጥ በማድረግ ተጠያቂነት እና ኃላፊነት በግልጽ የሚያሳይ አሰራር ለመዘርጋት ጥረቶች እያደረገ መሆኑን እና ከዚህ ጋር በተያያዘ የአገር ውስጥ ታክስ ቅ/ጽ/ቤቶች ስጋት ስራ አመራር አሰራር ማኑዋል መዘጋጀቱን በመግለጽ አባሪ ተደርጎ በተያያዘው የአሰራር ስርዓት መሠረት ስራዎች በወጥነት እንዲከናወኑ እና በማኑዋሉ መሠረት ስራዎችን በሚከናወኑበት ወቅት የሚያጋጥሙ ችግሮች ካሉ ለታክስ ህግ ተገዥነት ስጋት ስራ አመራር ዳይሬክቶሬት እንድታሳውቁ በማለት ገልፆ ጽፎልናል፡፡

በመሆኑ በማኑዋሉ መሠረት ሥራው ይፈፀም ዘንድ እያሳሳብኩ፤ የደብዳቤውን እና የማኑዋሉን ኮፒ ከዚህ ሸኝ ደብዳቤ ጋር የተላከላችሁ መሆኑን እገልፃለሁ፡፡

ከሠላምታ ጋር

በኢትዮጵያ ፌደራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ
የኢትዮጵያ ገቢዎችና ጉምሩክ ባለሥልጣን
THE FEDERAL DEMOCRATIC REPUBLIC OF ETHIOPIA
ETHIOPIAN REVENUES AND CUSTOMS AUTHORITY

ቁጥር 3-ዐ/266/07

ቀን 24 ሐምሌ 2007

Date

በአባሪው ለተዘረዘሩት በሙሉ

<u>በያሉበት</u>

ጉዳዩ:- <u>ማኑዋል መላክን ይመለከታል</u>

የታክስ ህግ ተገዥነት ስጋት ስራ አመራር ዳይሬክቶሬት አሰራሮችን ወጥ በማድረግ ተጠያቂነት እና ኃላፊነት በግልጽ የሚያሳይ አሰራር ለመዘርጋት ጥረቶችን እያደረግ ይገኛል፡፡ ከዚህ ጋር በተያያዘ የአገር ውስጥ ታክስ ቅ/ጽ/ቤቶች ስጋት ስራ አመራር የአሰራር ማኑዋል ተዘጋጅቷል፡፡

የአሰራር ማኑዋሉ ለስጋት ስራ አመራር ኮሚቴ ቀርቦ ከታየ በኋላ ማስተካከያ እንዲደረግበት ተደርጓል፡፡ በዚሁ መሠረት ከዚህ ሸኚ ደብዳቤ ጋር አባሪ ተደርጎ በተያያዘላቹ የአሰራር ስርዓት መሠረት ስራዎችን በወጥነት እንድታከናውኑ እየገለጽኩ በማኑዋሉ መሠረት ስራዎችን በምታከናውኑበት ወቅት የሚያጋጠሙ ችግሮች ካሉ ለታክስ ህግ ተገዥነት ስጋት ስራ አመራር ዳይሬክቶሬት እንድታሳውቁ አሳስባለሁ፡፡

ከሠላምታ ጋር

ገዛኸኝ

ም/ዋና ዳይሬክተር

የጉምሩክ ፕሮግራም ልማትና ድጋፍ ሥራዎች ዘርፍ

<u>ግልባጭ</u>

- ለዋና ዳይሬክተር ጽ/ቤት
- ለህግ ማስከበር ስራዎች ዘርፍ
- ለሀገር ዉስጥ ታክስ ጉዳዮች ፕሮግራም ልማትና ድጋፍ ሥራዎች ዘርፍ
- ለታክስ ህግ ተገዥነት ስጋት ስራ አመራር ዳይሬክቶሬት

<u>ገቢዎችና ጉምሩክ ባለሥልጣን</u>

ፋክስ / Fax: 011 662 99 86
ድረ ገጽ/ Website: www.erca.gov.et
Addis Ababa, Ethiopia

ጽ/ቤቶች

- ምስራቅ አዲስ አበባ መ/ግ/ከ ቅ/ጽ/ቤት
- ምዕራብ አዲስ አበባ መ/ግ/ከ ቅ/ጽ/ቤት
- ከፍተኛ ግብር ከፋዮች ቅ/ጽ/ቤት
- አቃቂ ቃሊቲ ጉምሩክ ቅ/ጽ/ቤት
- አዲስ አበባ ኤርፖርት ቅ/ጽ/ቤት
- አዲስ ከተማ ክፍለ ከተማ አነስተኛ ግብር ከፋዮች ቅ/ጽ/ቤት
- ጉለሌ ክፍለ ከተማ አነስተኛ ግብር ከፋዮች ቅ/ጽ/ቤት
- ኮልፌ ቀራንዮ ክፍለ ከተማ አነስተኛ ግብር ከፋዮች ቅ/ጽ/ቤት
- ቂርቆስ ክፍለ ከተማ አሰነስተኛ ግብር ከፋዮች ቅ/ጽ/ቤት
- ልደታ ክፍለ ከተማ አነስተኛ ግብር ከፋዮች ቅ/ጽ/ቤት
- ቦሌ ክፍለ ከተማ አነስተኛ ግብር ከፋዮች ቅ/ጽ/ቤት
- የካ ክፍለ ከተማ አነስተኛ ግብር ከፋዮች ቅ/ጽ/ቤት
- ንፋስ ስልክ ላፍቶ ክፍለ ከተማ አነስተኛ ግብር ከፋዮች ቅ/ጽ/ቤት
- አራዳ ክፍለ ከተማ አነስተኛ ግብር ከፋዮች ቅ/ጽ/ቤት
- አቃቂ ቃሊቲ ክፍለ ከተማ አነስተኛ ግብር ከፋዮች ቅ/ጽ/ቤት
- መርካቶ ቁ.1 መ/ከ/ግ/ከ ቅ/ጽ/ቤት
- መርካቶ ቁ.2 መ/ከ/ግ/ከ ቅ/ጽ/ቤት
- አ/አ ቁ.1 መ/ከ/ግ/ከ ቅ/ጽ/ቤት
- አ/አ ቁ.2 መ/ከ/ግ/ከ ቅ/ጽ/ቤት

<u>አዲስ አበባ</u>

- ለአዳማ ገቢዎችና ጉምሩክ ቅ/ጽ/ቤት
  <u>አዳማ፤</u>
- ለድሬደዋ ገቢዎችና ጉምሩክ ቅ/ጽ/ቤት
  <u>ድሬደዋ፤</u>
- ለሐዋሳ ገቢዎችና ጉምሩክ ቅ/ጽ/ቤት
  <u>ሐዋሳ፤</u>
- ጅማ ገቢዎችና ጉምሩክ ቅ/ጽ/ቤት
  <u>ጅማ</u>
- ለባሕርዳር ገቢዎችና ጉምሩክ ቅ/ጽ/ቤት
  <u>ባህር ዳር፤</u>
- ለመቀሌ ገቢዎችና ጉምሩክ ቅ/ጽ/ቤት
  <u>መቀሌ፤</u>
- ለኮምቦልቻ ገቢዎችና ጉምሩክ ቅ/ጽ/ቤት
  <u>ኮምቦልቻ፤</u>
- ለሞያሌ ገቢዎችና ጉምሩክ ቅ/ጽ/ቤት
  <u>ሞያሌ፤</u>
- ለሚሌ ገቢዎችና ጉምሩክ ቅ/ጽ/ቤት
  <u>ሚሌ፤</u>
- ለጂጂጋ ገቢዎችና ጉምሩክ ቅ/ጽ/ቤት
  <u>ጅጂጋ፤</u>

የኢትዮጵያ ገቢዎችና ጉምሩክ ባለስልጣን የታክስ ህግ ተገዥነት ስጋት ሥራ አመራር ዳይሬክቶሬት

በቅርንጫፍ ጽ/ቤቶች የአገር ውስጥ ታክስ ስጋት ስራ አመራር የአሰራር ማኑዋል

ሐምሌ 2007 ዓ.ም

አዲስ አበባ

ማውጫ

ክፍል አንድ 1

1.1. መግቢያ 1

1.2 የማኑዋሉ ዓላማ 2

1.3 የሚያስገኘው ጠቀሜታ 2

1.4 የማኑዋሉ ወሰን 3

ክፍል ሁለት 4

2. የስጋት ስራ አመራር ትርጉም 4

2.1 የስጋት አይነቶች 5

2.3 የስጋት ስራ አመራር ባህርይ 5

2.4 የስጋት ስራ አመራር አስፈላጊነት (purpose) 5

ክፍል ሦስት 6

3. የአገር ውስጥ ታክስ ስጋት ስራ አመራር ሂደት (አጠቃላይ) 6

ክፍል አራት 11

4. የአገር ውስጥ ታክስ ስጋት ስራ አመራር ዝርዝር የተግባራት መግለጫዎች 11

4.1 የመጀመሪያ ደረጃ፡መረጃዎችን ከሁሉም የመረጃ ምንጮችን መሰብሰብ /Collect available data from sources/ 11

4.2 ሁለተኛ ደረጃ፡የተሰበሰቡ መረጃዎችን መመዘንና ማደራጀት/Evaluate, structure and chart the data/ 13

4.3 ደረጃ ሦስት፡- ስጋትን መለየት (Risk Areas) 15

4.4 አራተኛ ደረጃ: የሥጋት ትንታኔ ማካሄድ እና የሥጋት ደረጃ ማውጣት/Risk Analysis and Risk Score/ 18

4.5 ደረጃ አምስት፡- ስጋትን ማስተናገድ፣ (Risk Treatment) 23

4.6 ደረጃ ስድስት፡- የስጋት ስራ አመራር ውጤታማነት ያመጣውን ለውጥ በግብረ መልስ መገምገም፣ 24

አባሪ የስጋት ስራ አመራር መስፈርቶች 26

ክፍል አንድ

1.1. መግቢያ

የኢትዮጵያ ገቢዎችና ጉምሩክ ባለስልጣን ሁሉንም የግብር/የታክስ ዓይነት ህግ ያካተተ የስጋት ስራ አመራር ፖሊሲና ስትራቴጂ ቀርጾ በጽግበራ ላይ ይገኛል፡፡

የሥጋት ስራ አመራርን መሰረት ያደረገ የታክስ አስተዳደር /Risk based tax administration/ የታክስ ስጋት መለየት፣ ማጥናት፣ መተንተን፣የስጋቱን ቅደም ተከተል ማውጣት፣ የመፍትሄ እርምጃ አቅጣጫ ማስቀመጥ እና ሂደቱን መገምገምና ማሻሻል ከስጋት ስራ አመራር ዋና ዋና ተግባራት ናቸው፡፡ እንዲሁም ከተለያዩ ምንጮች የሚገኙትን መረጃዎችን እንደ ሁኔታው በማጣራት በማነፃፀር፣ በማወዳደር ተንትኖ ለስጋት መስተንግዶ ዝግጁ ማድረግ ነው፡፡

በመሆኑም የታክስ ስጋት ሥራ አመራር በሀገር አቀፍ ደረጃ ወጥ እና ዘመናዊ ስጋት ሥራ አመራር ስርዓት በሁሉም የአገር ውስጥ ታክስ ቅ/ጽ/ቤቶች በመተግበር ቀልጣፋ በማድረግ በቅርንጫፍ ጽ/ቤቶች የሚኖረውን የግብር አሰባሰብ ስርዓትን እና የደንበኞች እርካታን የሚጨምር አሰራር ነው፡፡
ይህንንም መሰረት በማድረግ የታክስ ስጋት ትንተና አሰራርን በወጥነት መተግበርና ደረጃውን ጠብቆ እንዲከናወን ማስቻል አስፈላጊ ነው፡፡ በመሆኑም በዚህ የአመራር ማኑዋል ላይ የታክስ ስጋት ትንተና አተገባበርና የስጋት አጣጣል መርሆችና አሰራሮችን በተመለከተ በወጥነት ለመተግበር የሚያስችል አሰራርን ለመከተል ያስችላል፡፡

በአጠቃላይ በዚህ የአሰራር ማኑዋል የሥራ ፍሰቱን የስጋት መምረጫ መስፈርቶች በአሰራር ሂደት የታክስ ስጋት ትንተና ደረጃዎች በስጋት አመልካቾች እና በቅ/ጽ/ቤቶች በተጨማሪ በማኑዋል ስለሚሞሉ የስጋት ደረጃዎች አሰራርና አፈፃፀም ሂደቶችን በማካተት ለአሰራር በሚረዳ መልኩ ይህ ማኑዋል የስጋት ስራ አመራርና የህግ ተገዥነት ስራን ለማሳለጥ ተዘጋጅቷል፡፡

ቋሙ ራዕይ የሆነ ዘመናዊ እና ፍትሃዊ የታክስ አስተዳደር ስርዓት

“በ2012 በአፍሪካ ግንባር ቀደም የሆነ ዘመናዊ እና ፍትሃዊ የታክስ አስተዳደር ስርዓት ሰፍኖ አገራዊ ወጪ በአገራችን ገቢ ተሸፍኖ ማየት::”

የተቋሙ ተልዕኮ

“ግብርን በፈቃደኝነት የመክፈል ባህል በማዳበር፣ ህግን ሊያስከብር የሚችል ሙያዊ ብቃትና ተነሳሽነት ያለው ባለሙያ በመጠቀም ዘመናዊ የታክስ እና የቀረጥ አስተዳደር ስርዓት በመዘርጋት ለአገር ልማት የሚውል ገቢ በብቃት በመሰብሰብ የዜጎችን ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ደህንነት ማረጋገጥ ነው::”

የተቋሙ እሴቶች

- ተገልጋይ ተኮር ምርጥ አገልግሎት መስጠት
- የህብረተሰቡን ደህንነት መጠበቅ
- ከብልሹ ስነምግባር የጸዳ የስራ አካባቢ መፍጠር
- ሙያና ክህሎት ለተጨባጭ ውጤት መጠቀም
- ህግን ማስከበር
- በቡድን መስራት
- የሴቶችን ተሳትፎ ማሳደግ

1.1 የማኑዋሉ ዓላማ

የአገር ውስጥ ታክስ ስጋት ስራ አመራር ስርዓትን በቅ/ርንጫፍ ጽ/ቤቶች ወጥነት ባለው መልኩ ተግባራዊ ለማድረግ እንዲሁም ስራን በተደራጀና ሳይንሳዊ በሆነ መልኩ ለመምራት የሚሰሩ ስራዎችን በዝርዝር ለማስገንዘብ እና ስራውን ለባለሙያው ግልጽ በማድረግ የሚሰሩ ስራዎችን በዝርዝር ለማስገንዘብ እና ስራውን በእውቀት ላይ ተመስርቶ እንዲሰራ ለማድረግ ነው:: ከዚህም በተጨማሪም ማኑዋሉ የማሰልጠኛ ሰነድ ሆኖ ያገለግላል::

1.2 የሚያስገኘው ጠቀሜታ

ቋሙ ያሉ የስራ ክፍሎች የአገር ውስጥ ስጋት ስራ አመራር ስርዓትን ወጥ በሆነ መልኩ ተግባራዊለማድረግ፤ ያለንን ውስን ሀብት በመጠቀም ውጤታማ የሆነ የታክስ አሰባሰብ ስርዓት እንዲኖር ማድረግ፡፡

1.3 የማኑዋሉ ወሰን

የታክስ ህግ ተገዥነት ሥጋት ስራ አመራር ስራውን በሁሉም ቅ/ጽ/ቤቶች በወጥነት በማስተግበር ውጤታማ የሆነ የስጋት ስራ አመራር ለመዘርጋት ያስችላል፡፡ይህ ማኑዋል በሁሉም የአገር ውስጥ ታክስ ቅ/ጽ/ቤቶች የስጋት ስራ አመራር ላይ ተግባራዊ ይሆናል፡፡

ክፍል ሁለት

2. የስጋት ስራ አመራር ትርጉም

ስጋት፡- ማለት የመ/ቤቱ ዓላማ እንዳይሳካ አሉታዊ ተጽዕኖ የሚፈጥሩ ማናቸውም ክስተቶች ማለት ነው፡፡ ለገቢ ሰብሳቢ መ/ቤት አንጻር ስጋት ማለት ግብር/ታክስ ማጭበርበር፣ታማኝ ያለመሆን፣ አላግባብ የታክስ ተመላሽ መጠየቅ እና አላግባብ ኪሣራ ማስታወቂያ ማቅረብን ይመለከታል፡፡ በአጠቃላይ የታክስ ህጎችን አክብሮ አለመስራት ነው፡፡

ስጋት ሥራ አመራር፡- ማለት ስጋትን ሳይንሳዊ በሆነ ዘዴ የምንለይበት፣ የምንተነትንበት፣ የምናስተናግድበት እና የምንገመግምበት የስራ አመራር ጥበብ ነው፡፡

የገቢ ሰብሳቢው መ/ቤት ከየትኛውም አካል በተለየ በከፍተኛ ደረጃ ከስጋት ጋር በየጊዜው ይፋለማል (ይገናኛል)፡፡ ይህ ማለት ታክስ ማጭበርበር፣ የግብር ከፋይ ታማኝ ያለመሆን፣ እና የግብር ከፋይ ሁልጊዜ ኪሣራ ማስታወቂያ ማቅረብን ይመለከታል፡፡

ስጋት ሥራ አመራር እነዚህን ስጋቶች እንድንለይ የሚረዳን መሣሪያ ሲሆን ትርጉሙም ከቦታ ቦታ እና እንደየሁኔታው የሚለያዩ ሲሆን ሁሉም በጋራ የሚግባቡበት አንድ መሠረታዊ ነጥብ ግን አላቸው ይኸውም ስጋት ሥራ አመራር ተልዕኮዎቻችን እንዳይሳኩ ስጋት የሆኑ ነገሮችን የምንለይበትና የምናስተናግድበት መሣሪያ መሆኑን ነው፡፡

ስጋት ሥራ አመራር ከታክስ አንፃር ሲታይ ሥራ አመራሩ የተሻለ ውሳኔ እንዲሰጥ ሁኔታዎችን በማመቻቸት የታክስ ሰብሳቢው መ/ቤት ዓላማ (ግቡን) እንዲመታ ማስቻል ነው፡፡

የስጋት ሥራ አመራር ሂደት የተለያዩ የውሳኔ አሰጣጥ ሂደት ደረጃዎችን እንድንለይ በመርዳት የነጠረ እና በእውቀት ላይ የተመሰረተ ውሳኔ እንድንሰጥ ያስችለናል፡፡ በዚህም በእያንዳንዱ ግለሰብ የተሰጡ ውሳኔዎችን ጥራት እንድንለካ ከመርዳቱም በላይ የት ቦታ ምን ዓይነት ስህተቶች እንደተሰሩም በቀላሉ እንድንለይ የሚያደርገን ሂደት ነው፡

የስጋት አይነቶች

- ውጫዊ ስጋት

ውጫዊ ስጋት ማለት፡- ማንኛውም ከተቋሙ ውጭ በሆኑ አካላት የሚፈጠሩ ስጋቶች እና አዳዲስ ከሚወጡ ህጎች ጋር በተያያዘ እንዲሁም በአጠቃላይ ከህግ ማዕቀፉ ጋር በተያያዘ የሚከሰቱ ስጋቶች ማለት ሲሆን የውጫዊ ስጋት ትንተና በግብር ምዝገባ ፣ በግብር ማስታወቂያ ፣ በግብር ክፍያ ፣ በልዩነት ወቅት የተለዩ ስጋቶችን እና የሚያስከትሉትን የገቢ ጉዳት ለመለየትና የግብር ከፋይን ስጋት ደረጃ የምናውቅበት ነው።

- ውስጣዊ ስጋት

ውስጣዊ ስጋት ማለት፡- አጠቃላይ የተቋማችንን ወይም የቅ/ጽ/ቤታችንን አደረጃጀት እና የሰራተኞቹን የግንዛቤ ሁኔታ የምንለይበት ሲሆን የውስጥ ጠንካራ እና ደካማ ጎኖችን ከሰው ሃይል እና ከቴክኖሎጂ አንጻር የሚጠናበት ነው፡፡

2.3 የስጋት ስራ አመራር ባህርይ

- በተመረጡ እና በተወሰኑ ጉዳዮች ላይ ማተኮር፣
- በትክክለኛና በጠራ (ታአማኒነት) ባለው መረጃ ላይ መመስረት፣
- ወቅቶችን ጠብቆ የሚሻሻል መሆኑ፣
- ሊፈጠር የሚችሉ ስጋቶችን ቀድሞ መተንበይ መቻሉ፣
- ውስን ሀብትን በአግባቡ መጠቀም ማስቻሉ ወዘተ…

2.4 የስጋት ስራ አመራር አስፈላጊነት (SIGNIFICANCE)

- ግብር ከፋዩን በእኩል አይነት ሥርዓት ለማስተናገድ ያስችላል፣
- ህግ ተገዥ ባልሆኑት ላይ አቅምን አሰባስቦ ለመስራት ያስችላል፣
- ያለንን ዉስን የሰው፣ የፋይናንስ እና ቁሳዊ ሀብት ውጤታማ በሆነ መልኩ በአግባቡ እንድንጠቀም ያደርገናል፣
- አለም አቀፍ ግንኙነታችን ላይ አመኔታ ይፈጥራል፣
- የውጪ ባለሀብቶችን በከፍተኛ ደረጃ እንዲሳቡ ያደርጋል፣
- ቁጥጥርና የተቀላጠፈ አገልግሎት አሰጣጥ ሚዛናዊ በሆነ መልኩ እንዲሄዱ ያስችላል፣
- የህግ ተገዥነት ደረጃን ይጨምራል፣
- ህግ ተገዥዎች በህግ አክባሪነታቸው ኮርተው እንዲቀጥሉ ያደርጋል፣

ክፍል ሦስት

3. የአገር ውስጥ ታክስ ስጋት ስራ አመራር ሂደት (አጠቃላይ)

የታክስ ስጋት ስራ አመራር ስርአት ማለት በግብር አሰባበሰብ ዙሪያ ስጋቶችን በተደራጀና ባልተደራጀ መልኩ እና በተጠና መንገድ የምንለይበት፣ የምንተነትንበት፣ ደረጃ የምንሰጥበት እና ስጋቱን የምንቀንስበት አሰራር ስርአት ነው።

የታክስ ስጋት ስራ አመራር አሰራር ስርአት ሞዴል መሰረታዊ ደረጃዎች ያሉት ሲሆን እነሱም

1. የስጋት ማእቀፍ ማስቀመጥ፣
2. ስጋትን መለየት፣
3. ስጋትን መተንተን፣
4. የስጋት ደረጃ ማውጣት፣
5. ስጋትን ማስተናገድ፣
6. ስጋትን መቀነስ
7. ስጋትን መሸፈን /ለስጋት ተመጣጣኝ እርምጃ መውሰድ/
8. የስጋት ስራ አመራር ውጤታማነት (ያመጣውን ለውጥ) በግብረ መልስ መገምገም ናቸው፡

የስጋት ማእቀፍ ማስቀመጥ፣

የታክስ ስጋት ማእቀፍ ማለት አጠቃላይ የኢኮኖሚ፣ ማህበራዊ እና አጠቃላይ መገለጫ ቅድመ ሁኔታዎች ፖለቲካዊ ሁኔታ ዳሰሳ ሲሆን ማክሮ ኢኮኖሚክ ፖሊሲዎችን እና የኢኮኖሚው እድገት መረጃ በመሰብሰብ ለቅ/ጽ/ቤቱ ለታክስ አሰባሰብ ስርአት የሚኖረውን አወንታዊ እና አሉታዊ ተጽእኖ የሚተነትንበት ሲሆን የማህበራዊ እድገት ደረጃ የህዝቡ ቁጥር እና በመስራት እድሜ ላይ የሚገኝ መሆኑ እና ምን ያህል የህብረተሰብ ክፍል ገቢ በሚያስገኝ ስራ ላይ እንደሚገኝ እና ከዚህ ውስጥ ምን ያህሉ በግብር ህጉ መሰረት ግብሩን በወቅቱ እና የሚጠበቀብትን ያህል እየከፈለ መሆኑ የሚጠናበት ሲሆን የቅ/ጽ/ቤቱን/ የክልሎችን/ የውስጥ ጠንካራ እና ደካማ ጎኖች አቅም ከሰው ሃይል ከቴክኖሎጂ አንጻር የሚታይበት ነው፡፡

...ዎችን መሰብሰብና ማደራጀት

☐ የስጋት ቦታዎችን መለየት፣

የመጀመሪያው [illegible] መሰብሰብ ያለበት ግብር መጠን እና በትክክል የተሰበሰበውን ግብር [illegible] ነው፡፡ ይህ የሚከናወነው የስታትስቲክስ ቀመር በመጠቀም፣ በተለያዩ [illegible] መሠረት [illegible] ለስጋት [illegible] እንዲሆን [illegible] የታክስ ክፍተቱን (Tax-Gap) ግብር መጠኖችን በመውሰድ መሥራት፣ እንደ አስፈላጊነቱ [illegible] ባህሪ በስህተት፣በመሰወር እና [illegible] ከፍተኛ የሆነ ግብር ያለመክፈል [illegible] ማስላት ያስፈልጋል፡፡

አጠቃላይ የቅ/ጽ/ቤቱ ያለውን የግብር እምቅ አቅም መጠን እና የተሰበሰበው [illegible] መጠን ተመጣጣኝ መሆን አለመሆኑን መገምገምን ያካትታል፡፡

☐ ስጋትን መተንተን፣

በስጋት ጥናት ወቅት የተለዩ ስጋቶችና በስጋት ደረጃ የተመደቡ ግብር ከፋዮች በዘዴ የሚመዘኑበት እና እንደየባህሪያቸው በቡድን በቡድን የሚደራጁበት ነው፡፡ በዚህ ደረጃ የስጋት መጠኑ ብዛት (ድግግሞሽ)፣ ስጋት የመከሰት እድሉ እና ስጋቱ የሚያስከትለው ኢኮኖሚ ጉዳት የሚጠናበት ሲሆን በተጨማሪም ምን ስጋት ሊፈጥር እንደሚችል፣ በማን ሊፈጠር እንደሚችል ለምን እንደሚፈጠር የሚለይበት ነው፡፡ (ግብር ከፋይ ለምን በታማኝነት ግብሩን እንደማይከፍል ምክንያቱን መለየት (ማወቅ) ያስፈልጋል)፡፡

የስጋት ትንተና እና ጥናት በሲግታስ እና በሰው ሀይል የሚሰራ ሲሆን የተሰበሰበው መረጃ ከፍተኛ ከሆነ በኮምፒዩተር ይሰራል፡፡ ይሁንና ለሥራው ጥራት ግን መጀመሪያ አጠቃላይ ሥራውን በኮምፒዩተር ሰርቶ ዝርዝር ጥናቱ ግን ብቃት ባለው ባለሙያ ቢሰራ የተሻለ ይሆናል፡፡

ስጋት ጥናትና ትንተና በዋናው መ/ቤት በማዕከል እንደአስፈላጊነቱም በቅርንጫፍ ጽ/ቤቶች ወይም በጋር መስራት ይቻላል፡፡

☐ **የስጋት ደረጃ ማውጣት፣**

የተለዩ እና የተጠኑ ስጋቶች ደረጃ ሊወጣላቸውና በቅደምተከተል ማስቀመጥ ያስፈልጋል ምክንያቱም የሚያስከትሉት ኢኮኖሚያዊ ጉዳት መጠን፣ የምንከተለው የስጋት መስተንግዶ ደረጃ እና በሚወስደው ጊዜ ስለሚለያዩ ነው፡ በዚህም ከፍተኛ መከከለኛ ዝቅተኛ ስጋት ደረጃ ተብሎ ይቀመጣል፡፡

ሂደት ለንመለከታቸው የሚገቡን አመልካቾች ከዚህ በታች የተጠቀሱትን ያካትታል፤

- ስጋቱ የሚያስከትለው ተፅእኖ እና ስጋት የመከሰት እድል እንዲሁም የስጋት ትንተና ውጤት
- ስጋቶችን ለማስተናገድ የምንጠቀመው (የሚኖረን) ሀብት፣
- ስጋት በቀጣይ እንዳይከሰት የተወሰደ እርምጃ (Deterrent Effect)፣

ስጋትን ለማስተናገድ የሚወሰደውእርምጃ በማህበረሰቡእና በትክክለኛ ግብር ከፋይ ላይ አዎንታዊ ተፅእኖ ሲኖረው በህጉ-ወጦች ላይ አሉታዊ ውጤት ስለሚያመጣ ይህንንም ለህብረተሰቡ በየጊዜው በማሳወቅ የግብር ከፋይ ታማኝነት ደረጃን በመጨመር፣ የህብረተሰቡን ድጋፍ በማግኘት የመ/ቤቱን መልካም ስም ከፍ ያደርጋል::በመሆኑም ስጋት ደረጃ ሲሰራ /ሲወጣ/ ከዚህ በታች የተጠቀሱትን ከግንዛቤ ማስገባት ያስፈልጋል::

- **የመንግሥት ፍላጐት:-** አንዳንድ ስጋቶች በመንግሥት ተለይተው ሲቀርቡ እነሱን ተከታትሎ እርምጃ በመውሰድ የግብር ከፋዩን ደህንነት ማረጋገጥ፣

- ***የመ/ቤቱ መልካም ዝና:-*** መ/ቤቱ ህግ ለማስከበር ያለው ጠንካራ አቋም እና ውሳኔ የመስጠት ብቃት፣

- ***ድንገተኛ ማጣራት:-*** ግብር ከፋይን በድንገት መርጦ ለስጋት ደረጃ እና ግምገማ ማስቀመጥ ሁሉም ግብር ከፋይ እኩል የመስተናገድ አሰራሩን ከማሳየቱም በላይ አዳዲስ ያልታዩ ስጋቶችን እንድንለይ ያስችለናል::

ከላይ የተጠቀሱትን መመዘን ውስጣዊ አሰራር ሲሆን አጠቃላይ ማዕቀፍ (ፖሊሲው)፣ ስትራቴጅውእና ዓላማ በዚህ ሂደት ወሳኝ ሚና ይጫወታሉ እነዚህም በማዕከል በቅርንጫፍ ጽ/ቤቶች ወይም በሁለቱም ሊሰሩ ይችላሉ:: ይህም ስጋትን በደረጃ እና በቅደም ተከተል ማስቀመጥ ሥራውን ተለዋዋጭ (ዳይናሚክ) ያደርገዋል::

- ስጋትን ማስተናገድ፣

ስጋትን ማስተናገድ ማለት በመ/ቤቱ ዓላማ ላይ በስጋት ምክንያት የሚፈጠሩ አሉታዊ ተፅእኖዎችን መቀነስ (ጉዳት እንዳይደርስ ማድረግ) ነው:: ይህም ሂደት በጣም በጥራት እና ውጤታማ በሆነ መንገድ መሠራት ይኖርበታል::

ስጋቶችን ደረጃ እና ቅደምተከተል ካስቀመጥን በኋላ የሚስተናገዱ እና የማይስተናገዱ ስጋቶችን መለየት ያስፈልጋል፡፡

ሦስት ዓይነት የስጋት ማስተናገጃ መንገዶች ይኖራሉ እነሱም፣

(ሀ) ስጋትን ለሦስተኛ ወገን ማስተላለፍ፣
(ለ) [illegible] የሥራ አመራር ዘዴዎችን በመጠቀም ስጋትን መቀነስ፣
(ሐ) ስጋትን መሸፈን (መሸከም)፣

[illegible] የስጋት [illegible] ላይ ቢሆን ይመረጣል፡፡ [illegible] የስጋት ማስተናገጃ (Treatment) የትኩረት መስኮች ሲሆኑ በተጨማሪም አጠቃላይ ማዕቀፍ (ፖሊሲ)፣ ስትራቴጂ እና ዓላማም ቁልፍ ሚና የሚጫወቱ ናቸው፡፡ በሌላ መልኩ የህግ ማስከበር ሥርዓቱ ፍትሐዊነት የሚጠይቃቸውን መስፈርቶች እንዲያሟላ ሲጠበቅ ስጋቶችን የማስተናገድ ሂደቱ ደግሞ በህጋዊ መስመር እና ምክንያቲዊነትን የተመረከዘ ሲሆን ይገባዋል፡፡

ስጋትን መቀነስ እና መከላከል ሥራዎቹ ታክስ ማስታወቂያ ከመቅረቡ በፊት የሚከናወኑ ሲሆን ስጋትን መሸፈን (መሸከም) ደግሞ ታክስ ማስታወቂያ ከቀረበ በኋላ የሚከናወን ተግባር ነው፡፡ ስጋትን መቀነስ ጠቅለል ባለ መልኩ የሚከናወን ሲሆን ስጋትን መሸፈን ደግሞ ከእያንዳንዱ ግብር ከፋይ ጋር የሚገናኝ ሥራ ነው፡፡ ይህ ማለት መጀመሪያ ስጋትን መቀነስ ተግባራት ከተከናወኑ በኋላ ስጋትን የመሸፈን እና የመከላከል ተግባራት ቢከናወኑ ይመረጣል፡፡ ይህም ውጤታማ የሚሆነው የመከላከሉ /የመቀነሱ ተግባር ከመሸፈን ተግባር ጋር የተያዙ እና ተመጣጣኝ (Balanced) ሲሆኑ ነው፡፡ የስጋት ሥራ አመራር ዋናው ነጥብም ያለውን ውስን ሀብት ለሚመለከተው ተግባር በማዋል በጣም ጠቃሚ ውጤት ማምጣት ነው፡፡

የተለያዩ መለኪያ ሞዴሎች በእያንዳንዱ ግብር ከፋይ ደረጃ ብቻ ሳይሆኑ በአጠቃላይ ደረጃም ይኖራሉ የትኛውን መለኪያ መከተል እንዳለብን የምንወስነው ግን እንደሚኖረው ስጋት እና ግብርከፋይ ላይ ይመሠረታል እያንዳንዳቸው ግብር ከፋይ በየትኛው የታማኝነት ክልል ውስጥ ወይም ፒራሚድ ላይ እንደሚገኝ (እንደሚታይ) ማሳየት ይሆናል፡፡ ይህም ማለት ለግብር አጭበርባሪው ምክርና እርዳታ እንደማይሰጠው ወይም ለህጋዊ (ታማኝ) ግብር ከፋይ ሙሉ ምርመራ እንደማይደረግ ማለት ነው፡፡ ስጋት ትንተና (ማጥናት) የታማኝነት ደረጃ መለየት የተሻለ ውሳኔ እንድንሰጥ ይረዳናል፡፡

ስጋትንመቀነስ

ስጋትን [illegible] በቀነስን ቁጥር ስጋት ከተፈጠረ በኋላ የሚደረጉ ሥራዎችን (ወጪዎችን) ይቀንስልናል [illegible] ደረጃዎች እና ከአንድ በላይ በሆነ መንገዶች መቀነስ ይቻላል::

[illegible]

(ሀ) [illegible] የመፍጠር ዕድላቸውን ማጥበብ፣
(ለ) [illegible] ሲፈጠሩ የሚችሉ ስህተቶችን መቀነስ፣
(ሐ) [illegible] የሚፈ[illegible] ስህተቶችን መቀነስ፣

[illegible] መሸፈን (ለስጋት ተመጣጣኝ እርምጃ መውሰድ)

በመ/ቤቱ ከላይ በተጠቀሱት መንገዶች ግብር ከፋዩን ወደ ትክክለኛው መስመር ለማምጣት ቸገቢውን ጥረት ከአደረገ በኋላ ወደ ትክክለኛው መስመር የማይመጡ እና ሆን ብለው ግብር የሚሰውሩና የሚያጭበረብሩ ይኖራሉ እነዚህም ላይ ተመጣጣኝ እርምጃ መውሰድ ያስፈልጋል:: ስጋትን የመለየት እና የማጥናት ሥራው በተፋጠነ ቁጥር እነሱንም የመለየት እድሉ ይፋጠናል:: ስጋትን መሸፈን (Risk Covering) ማለት ታማኝ ያልሆኑ ግብር ከፋዮች በመ/ቤቱ ላይ የሚያደርሱትን ጉዳት በተመጣጣኝ የገንዘብ ቅጣት እና ተጨማሪ ህጋዊ እርምጃ (ማሰርን ጨምሮ) መወሰድ ነው::

እንደዚህ ዓይነቱ እርምጃ ግብር የማይከፍለውን፣ የሚሰውረውንም፣ የሚያጭበረብረውን ባህሪ የማስተካከል ውጤት ብቻ ሳይሆን በማህበራዊ ህይወቱም ሆነ በንግድ ግንኙነቱም ላይ አሉታዊ ተፅእኖ በመፍጠር ሌሎች ግብር ከፋዮችንም ቀድመው እንዲጠነቀቁ ያደርጋል:: ስጋት በመሸፈን ሂደት የገንዘብ መጠናቸው ዝቅተኛ የሆኑ ስጋት ተፅእኖዎችን በመቀበል መካከለኛና ከፍተኛ የገንዘብ ተፅእኖ የሚያሳድሩት ላይ ተመጣጣኝ እርምጃ ንዲወሰድ ማድረግ ::

- **የስጋት ስራ አመራር ውጤታማነት ያመጣውን ለውጥ በግብረ መልስ መገምገም ናቸው፡**

በዚህ ርዕስ በእያንዳንዱ የስጋት ሥራ አመራር ሂደት ደረጃዎች ውጤታማ መሆናችንን የምንገመግምበት ነው:: በዚህም ትክክለኛ ስጋት መለየቱን፣ ስጋቶች በትክክለኛው መንገድ መጠና ቸውን፣ ስጋት በአግባቡ መስተናገዱን ወዘተ በሁለተኛ ደረጃ ነዚህ የስጋት ሥራ አመራር ሂደቶች ለመ/ቤቱ ዓላማ መሳካት ያደረጉትን አስተዋጽኦ መገምገም ሲሆን በመጨረሻም መ/ቤቱ ስጋቶቹን ያስተናገደበት ዘዴ ውጤታማ እና ብቁ መሆኑን የምንገመግምበት ነው::

ክፍል አራት

4. የአገር ውስጥ ታክስ ስጋት ስራ አመራር ዝርዝር የተግባራት መግለጫዎች

የመጀመሪያ ደረጃ፣መረጃዎችን ከሁሉም የመረጃ ምንጮቻችን መሰብሰብ /Collect available data from sources/

የተግባር መግለጫ

[illegible] ለመለየት እና ለስጋት ትንተና አስፈላጊ የሆኑ መረጃዎችን ከተለያዩ የመረጃ ምንጮች ማሰባሰብ

አስፈላጊነት

የስጋት ማዕቀፍ ለማስቀመጥ፣ስጋቶችን ለመለየት እና የስጋት ትንታኔ ለመስራት ወሳኝ መነሻ ስለሆነ

የሚያስፈልጉ ቅድመ ሁኔታዎች

- የተለዩ የመረጃ ምንጮች
- የተዘጋጁ የመረጃ ቅጾች
- የተለዩ ሴክተሮች፣የግብር ከፋይ ደረጃ እና የተለየ የግብር ከፋይ መለያ ቁጥር

የአፈጻጸም ቅደም ተከተል

ስጋቶችን ለመለየት እና ለመተንትን መረጃዎችን ከተለያዩ የመረጃ ምንጮች በሚከተለው መልኩ መሰብሰብ

- በግብር ከፋዮች ደረጃ (category)
- በንግድ ዘርፋቸው (sector)
- በአመሰራረታቸው (Establishment)
- በሚከፍሉት የግብር ዓይነት
- የሂሳብ መዝገብ ለሚይዙ ግብር ከፋዮች
- የተደራጀውን መረጃ ወደሁሉም የመረጃ ምንጮች በማሰራጨት መረጃዎቹን ማሰባሰብ

...ረጃ ምንጮች

ተ.ቁ	የመረጃ ምንጭ ከሙስጥ	የመረጃ ዓይነት
[illegible]	[illegible] (SIGTAS)	➢ ሲስተሙ ሲሰራ የስጋት ደረጃ የወጣላቸው ግ/ከ ዝርዝር መረጃ ➢ አጠቃላይ የቅ/ጽ/ቤቱ ግ/ከ መረጃ ➢ የቅ/ጽ/ቤቱን የተ.እ.ታ ተመዝጋቢዎች ዝርዝር መረጃ ➢ የቅ/ጽ/ቤቱን የግ/ከፋዮች ደረጃ የሚያሳይ ዝርዝር መረጃ
[illegible]	[illegible]	➢ የኢንተለጀንስ፣የምርመራ፣የአቃቤ ህግ፣የታክስ ኦዲት እና የኢንቨስትጌሽን ኦዲት ውጤቶችን
3	ኢንተሊጀንስ	➢ በንግድ ዘርፍ ላይ ጥናት ተደርጎ ውጤት የተገኘባቸው ግ/ከ ዝርዝር
4	ደንበኞች አገልግሎት	➢ ተንቀሳቃሽ (Active) የሆኑ ግ/ከ መረጃ ➢ በግ/ከፋዩ የተደረጉ ለውጦችን (ድርጅታቸውን የዘጉ፣ያድራሻ ለውጥ ያደረጉ፣በአዲስ ግብር ከፋይነት የተመዘገቡ፣ከተ.እ.ታ ተመዝጋቢነት የተሰረዙ እና አዲስ የተመዘገቡትን) ዝርዝር መረጃ
5	ግብር አወሳሰንና አሰባሰብ	➢ ተደጋጋሚ ኪሳራ የሚያሳውቁ፣ተደጋጋሚ የተ.እ.ታ ተመላሽ (Credit) የሚጠይቁ፣ዜሮ (ባዶ) የሚያሳውቁ፣ክፍያ የሚያሳውቁ መረጃዎች
6	ታክስ ኦዲት እና የኢንቨስትጌሽን ኦዲት	➢ የተገኘ የኦዲት ግኝት ውጤት (ፕሮፖዛል)፣ኦዲት የተደረጉ ግ/ከ ዝርዝር፣የይርጋ ጊዜአቸው የቀረቡ ግ/ከ፣የቀረበው ሂሳብ መዝገብ ታማኝነትና ጥራት፣የኦዲት አይነት፣
7	ታክስ መረጃ (የሽያጭ መመዝገቢያ መሳሪያ)	➢ ያስደረሰኝ ሽያጭ ያከናወኑ ግ/ከ መረጃ ➢ አመታዊ የሽ/መ/መ ዕድሳት ያላደረጉ ግ/ከ መረጃ ➢ በተ.እ.ታ ማሳወቂያ ወቅት የሚገኙ የግዥ መረጃዎች ➢ የኮንስትራክሽን እና የቤቶች ልማት መረጃዎች
8	ኢንቨስትመንት ቢሮ	➢ የግብር ከፋዮችን የእፎይታ ጊዜ

	የመረጃ ምንጭ	የመረጃ ዓይነት
	ከሦስተኛ ወገን (ከውጭ የሚገኙ መረጃ)	
1	ከሌሎች የህግ ማስከበር አካላት [illegible] ወ.ዘ.ተ	➢ ህገ ወጥ የንግድ እንቅስቃሴ (ኮንትሮ ባንድ) ያደረጉ ግ/ከ መረጃ።
[illegible]	[illegible]	➢ የግብይት መረጃ (የደረሰኝ አጠቃቀም) ➢ የግብር አከፋፈል ታሪካቸውን የሚያሳይ መረጃ ➢ የንግድ እንቅስቃሴውን የሚያሳይ መረጃ።
[illegible]	[illegible]	➢ የውጭ ምንዛሬ አጠቃቀም መረጃ ➢ የተገኘ የኮምሽን ክፍያ መረጃ ➢ ለባንክ የቀረበ የሂሳብ እንቅስቃሴ መግለጫ
4	ከምርት ገቢያ ድርጅት	➢ የምርት ሽያጭ እና የግዥ መረጃ
5	ከኢትዮጵያ ስታስቲክስ ኤጀንሲ	➢ የገበያ መረጃ፣የህዝብ ቁጥር
6	ከማዕድንና ኢነርጂ ሚ/ር	➢ የግዥ መረጃ
7	ከንግድና ኢንዱስትሪ	➢ ግ/ከ የወሰደው ንግድ ፍቃድ ብዛት፣ አይነት እና ንግዱ የተጀመረበት ቀን (ጊዜ)
8	ከፌደራል ፋይናንስና ኢኮኖሚ ልማት ሚ/ር (ግዥ ኤጀንሲ)	➢ የግዥ መረጃ (ለጨረታ የተሳተፉ ግ/ከ እና ጨረታ ያሸነፉ ግ/ከ)ዝርዝር መረጃ፣የነፍስ ወከፍ ገቢ መረጃ
9	ከተለያዩ አምራች ድርጅቶች ወ.ዘ.ተ	➢ የምርት ሽያጭ ዝርዝር መረጃ

4.2 ሁለተኛ ደረጃ፡የተሰበሰቡ መረጃዎችን መመዘንና ማደራጀት/Evaluate, structure and chart the data/

የተግባርመግለጫ

የአንድ መረጃ ጥቅም የሚወሰነው በትክክለኛነቱ፣በጥራቱና በተአማኒነቱ ስለሆነ መረጃው ከትክክለኛና ከታማኝ ምንጭ ስለመገኘቱ እና የተሰበሰቡ መረጃዎች ትክክለኛ እና ጠቃሚ ስለመሆናቸው በመመዘን መረጃዎቹን በአንድ ማደራጀት/maping/፡፡

ረጃት

ለትክክለኛነቱ፣ጥራቱና ተአማኒነቱ መመዘንና ለቀጣይ ስራ በሚያመች መልኩ ማደራጀት አስፈላጊ ስለሆነ

- መረጃ ጠርቶ ወደ ሲስታስ የመረጃ ሥርዓት እንዲገባ ለማድረግ እና ከማንዋል አሰራር በመውጣት ስጋትን በሲስታስ እንዲመርቀ ለማደረግ፣

የሚያስፈልጉ ቅድመ ሁኔታዎች

ከተለያዩ መረጃ ምንጮች የተሰበሰበ መረጃ፣

የአፈፃፀም ቅደም ተከተል

- የተሰበሰቡ መረጃዎች የስጋት ትንተና ሊሰራለት ከታሰበው ግብር ከፋይ ወይም ማህደር ጋር ተያያዥ ስለመሆኑ መለየትና ማጣራት፣
- የመረጃዎቹን የጋራ ባህሪያት በመጠቀም በየባህሪያቱ መለየት፣

  ለምሳሌ፡- የአንድን አስመጪ የግብር ከፋይ መለያ ቁጥር በመጠቀም ከሁሉም የመረጃ ምንጮች ከተሰበሰቡት መረጃዎች ላይ አስመጪውን የተመለከቱ መረጃዎችን ለይቶ ማውጣት
- መደመር፣ መቀነስ፣ ማብዛት ወይም መጣመር ያለባቸውን መረጃዎችን በማደራጀት ለሥጋት ትንታኔ ማዘጋጀት፣

መረጃውን ስንተነትን የሚከተሉትን ጉዳዮች ልንመለከት እንችላለን፡-

- ✓ የጋራ ባህሪያትን መለየት(ሴክተር፣ በደረጃ)
- ✓ ግንኙነቶችን መለየት
- ✓ የሥጋት አመላካቶችንና ዕውነታዎችን መለየት/Indicators and trends identification/

ምሳሌ፡- የአንድን ግብር ከፋይ መለያ ቁጥር በመጠቀም ከሁሉም የመረጃ ምንጮች ከተሰበሰቡት መረጃዎች ላይ ግብር ከፋዩን የተመለከቱ መረጃዎችን ለይቶ ማውጣት

የጋራ ባህሪያትን መለየት (ሴክተር፣ደረጃ፣በሚከፍሉት የግብር አይነት) የጠሩ መረጃዎችን በተለያዩ የመረጃ ማደራጃ ዘዴዎች በመጠቀም ማደራጀት

<u>ለምሳሌ፡-</u> በኤክሴል(Excel) ፎርማት በመቅረጽ፣

4.3 ደረጃ ሦስት፡- ስጋትን መለየት (Risk Areas)

የተግባር መግለጫ

[illegible] አሰባሰብ ፣ ከንዳት አሰራር እንዲሁም ከኢንፎርስመንት እና ከተለያዩ ስራዎች አንጻር [illegible] በማን ጊዜም እንዴት መቼ ፣የት እንደሚፈጠሩ ወይም እንደሚከሰቱ መለየት፡

አስፈላጊነት /Purpose/

በጊዜና በወቅቱ የታወቀ ሥጋት ለወቅታዊ መስተንግዶ ይጠቅማል፤ስጋትን ይቀንሳል፤የታክስ መሰወርና ማጭበርበር ይቀንሳል፤ለወደፊቱም ታክስ/ግብር እንዳይሰወር እና እንዳይጭበረበር ተፅዕኖ ይፈጥራል፡፡

የሚያስፈልጉ ቅድመ ሁኔታዎች

- የትኛው አሰራር ቦታ ለታክስ ስወራ እና ማጭበርበር ክፍተት እንዳለው መለየት፡
- ለስጋት ተጋላጭ የሆኑ የንግድ ዘርፎች፣የግብር ከፋይ ደረጃዎች፣የግብር አይነቶች ወዘተ
- ተሰብስቦ የተደራጀ መረጃ

የአፈፃፀም ቅደም ተከተል / Procedures /

(i) በታክስ ምዝገባ ወቅት የሚፈጠሩ ስጋቶች

- ✓ ንግዱ ከተዘጋ በኋላ የምዝገባ ፈቃድ ያለመመለስ፣
- ✓ ለምዝገባ ብቁ ሆነው ያልተመዘገቡ ግብር ከፋዮች፣
- ✓ በምዝገባ ወቅት ትክክለኛ መረጃ ያለመስጠት፣መረጃውን በአግባቡ ያለመመዝገብ

እነዚህን ለመለየት የሚከተሉትን ዘዴዎች መቀም ይቻላል

✓ ለግብር ከፋይነት የተመዘገቡ ግ/ከ መረጃ ከደንበኞች አገልግሎት ወይም ከሲግታስ በማሰባሰብ

- ንግዱ ከተዘጋ በኃላ የምዝገባ ፍቃድ አለመመለሱን ማረጋገጥ

ምሳሌ፡ ከንግድና ኢንዱስትሪ የተገኘ የንግድ ምዝገባ ፍቃድ መገኘያ [illegible]

[illegible]

[illegible]

(ii) በግብር ማስታወቂያ ወቅት የሚከሰቱ ስጋቶች

- ❑ ገቢን በወቅቱ አለማሳወቅ

  እነዚህም የሚለዩት ከግብር ማስታወቂያ ጊዜውዘግይተውበሚያቀርቡት የግብር ክፍያ ነው

- ❑ ትክክለኛውን ገቢ አለማሳወቅ፣
  - ✓ ገቢን ቀንሶ ማሳወቅ
  - ✓ ዜሮ ማሳወቅ

እነዚህን ለመለየት የሚከተሉትን ዘዴዎች መጠቀም ይቻላል

ለግብር ከፋይነት የተመዘገቡ ግ/ከ መረጃ ከደንበበኞች አገልግሎት ወይም ከሲግታስ በማሰባሰብ፣

<u>ምሳሌ፡-</u> ስለ ግብር ከፋዩ ንግድአደረጃጀት እና አቅም የተያዘ መረጃ በመጠቀም፣የግኘር መረጃዎችን በማየትእና በጥቆማ ከሚገኝ መረጃ

(iii) በዲክላሬሽን ማስረጃ ከማቅረብ ጋር የሚፈጠሩ ስጋቶች

- የግኘ መረጃ አለማያያዝ
- ትክክለኛ ሽያጭ መረጃ አለማቅረብ
- ቀኑ ያለፈበት የጉምሩክ ዲክላራሲዮንእና ደረሰኞች ማቅረብ
- የቀረበው የሂሳብ መዝገብ ከግብር ማሳወቂያ ቅፁ ጋር አለመመሳሰል

እነዚ[illegible] የሚከተሉትን [illegible] መጠቀም ይቻላል

[illegible] ግብር ማስጠቂያ [illegible] የሚያቀርቡትን [illegible]

[illegible]

[illegible] ወቅት የሚከፈሉ [illegible]

- [illegible]ግብር ተመላሽ ወቅት የሚቀርብ የታክስ መጠን በስህተት ወይንም ሆን ብሎ በትክክል ያለማቅረብ ድርጊቶች፣ እነዚህን ስጋቶች መለየት የቅ/ጽ/ቤቱን አቅም በማጠናከር የተሻለ የመፍትሔ እርምጃ እንዲወስድ ያስችለዋል::

ይህን ለመለየት

- የግብር ከፋዩን የግዥ እና የሽያጭ ደረሰኝ ማመሳከር እና የግብር ውሳኔዉን ከክፍያ ደረሰኙ ጋር በማመሳከር

(vi) የታክስ ክፍተቱ (የቅድ ክንውን) በሴክተር በመከፋፈልም መለየት ይቻላል ከቅርንጫፍ ጽ/ቤት የሚሰበሰብ ታክስ ዕቅድ ክንውን በመውሰድ ትኩረት መደረግ አለበት፡፡

➢ ግብር የመክፈል አቅም ያላቸው ግብር ከፋዮች በግብር ሥርዓት መረብ ውስጥ ያለመታቀፍ ካለ በመረጃ ተመስርቶ መለየት

እነዚህን ለመለየት

ከኢንተለጀንስ እና ከጠቋሚ ከሚገኝ መረጃ እንዲሁም የመስክ ስራ በሚሰራበት ጊዜ ከተያዘ መረጃ(የቀን ገቢ ግምት ሲሰራ)

➢ በግብር ሥርዓት መረብ ውስጥ የሚገኙ ግብር ከፋዮች የግብር ክፍያቸውን በከፍተኛ ደረጃ ቀንሰው የሚያስታውቁትን መለየት

እነዚህን ለመለየት

- የንግድ ስራውን በማጥናት፣በተመሳሳይ የንግድ ዘርፍ የተሰማሩ ግብር ከፋዮችን የንግድ እንቅስቃሴ በማየት፣
- የግብር ከፋይ የንግድ ደረጃ (ከፍተኛ፣ መካከለኛ እና ዝቅተኛ) በመለየት [illegible]

[illegible]

[illegible] የተሰበሰበው ግብር 1000000 ብር ቢሆን እና ከዛውስጥ [illegible] ብር ቢሆን [illegible] ግብር [illegible]

4.4 አራተኛ ደረጃ: የሥጋት ትንታኔ ማካሄድ እና የሥጋት ደረጃ ማውጣት/Risk Analysis and Risk Score/

የተግባርመግለጫ

በሥጋትሥራአመራርፖሊሲናስትራቴጂላይበተቀመጠውመሰረትየተሰበሰበውንመረጃ መሰረት በማድረግ የሥጋት ትንታኔ /Risk Analysis/በመስራት የሥጋትደረጃማውጣት

አስፈላጊነት

ስጋትን መተንተን እና ደረጃ ማስቀመጥ አስፈላጊ ስለሆነ

የሚያስፈልጉ ቅድመ ሁኔታዎች

ተመዝነውና ተደራጅተው የተለዩ የግብር ከፋይ መረጃዎች

የአፈፃፀም ቅደም ተከተል

- በሥጋት ሥራ አመራር ፖሊሲና ስትራቴጂ ላይ በተቀመጠው መሰረት የተሰበሰበውን የግብር ከፋይ መረጃ መሰረት በማድረግ የሥጋት ትንታኔ /Risk Analysis/ እንደሚከተለው ይሰራል፡-
  - በቅድሚያ ሥጋት የመከሰት እድል / Likelihood እና
  - ሥጋቱ የሚያስከትለው የኢኮኖሚ ተጽእኖ / Consequence ይሰራል፡፡

[illegible] /Likelihood/

[illegible]

ሊያጋጥም [illegible] /በጣም በተደጋጋሚ ሊያጋጥም [illegible] እንደጠቋ[illegible] /Certain/

[illegible] /likely/

[illegible]

[illegible] ence/

[illegible] ሊያጋጥም እንደሚጠቁሙ ይወሰዳል/Unlikely/

- በፍጹምሊያጋጥምአይችልምተብሎየሚታሰብከዚህበፊትአጋጥሞየማያውቅወይ ምበድንገትአንዴያጋጠመወይም በሀሳብምናልባትሊያጋጥምስተብሎየሚታሰብ /Rare/

የሚያስከትለው ተጽእኖ /Consequence /

- በአላማው ላይ በጣም አደገኛ ተጽእና ሊያስከትል የሚችል /severe/
- በአላማው ላይ በጣም ከፍተኛ ተጽእና ሊያስከት ልየሚችል /Very high/
- በአላማው ላይ ከፍተኛ ተጽእና ሊያስከትል የሚችል /High/
- በአላማው ላይ አነስተኛ ተጽእና ሊያስከትል የሚችል /Medium/
- በአላማው ላይ ዝቅተኛ /ትንሽ/ ተጽእና ሊያስከትል የሚችል /low/

➢ የተለዩ እና የተተነተኑ ስጋቶች ደረጃ ሊወጣላቸውና በቅደምተከተል ማስቀመጥ ያስፈልጋል ምክንያቱም የሚያስከትሉት ኢኮኖሚያዊ ጉዳት መጠን፣ የምንከተለው የስጋት መስተንግዶ ደረጃ እና በሚወስደው ጊዜ ስለሚለያዩ ነው፡ በዚህም ከፍተኛ መከከለኛና ዝቅተኛ ስጋት ደረጃ ተብሎ ይቀመጣል::

- ዝቅተኛ የስጋት ደረጃ፡ የስጋቱ ባህሪ የማይደጋገም እና የሚያስከትለው ተጽዕኖ ዝቅተኛ ሲሆን ዝቅተኛ የስጋት ደረጃ ይባላል።
- መካከለኛ የስጋት ደረጃ፡ የስጋቱ ባህሪ ተደጋጋሚነት መጠነኛ እና የሚያስከትለውም ተጽዕኖ መካከለኛ ሲሆን ነው።
- [illegible] ደረጃ [illegible] ነው።

[illegible] የመከሰት እድል (Likelihood) እና ስጋቱ የሚያስከትለው [illegible] (Consequence) [illegible] Matrix [illegible] በሚከተለው ሰንጠረዥ [illegible] የስጋት ደረጃ ማስቀመጥ

Likelihood			
H	M	H	H
M	L	M	H
L	L	L	M
	L	M	H

Consequence

የስጋት መምረጫ መስፈርቶች፡-

በሲግታስ (SIGTAS) በሚሰራበት ጊዜ

በሲግታስ የተዘረዘሩት ስጋት መምረጫ መስፈርቶች የግብር ከፋዮች መረጃ ጠርቶ ወደ ሲስተም የገባ ከሆነ በ43 የሲግታስ መምረጫ መስፈርት መሰረት የሚከናወን ሲሆን በተጨማሪም

- ✓ ከኢንተለጀንስ፣
- ✓ ከጉምሩክ፣
- ✓ ከሦስተኛ ወገን ከሚገኙ መረጃዎች ጋር ተደምሮ የስጋት ደረጃ የሚሰላ ይሆናል።

ከሲስተም የተገኘውን የስጋት ደረጃ ውጤት በመገምገም ያለበትን ክፍተት ለይቶ ማስተካከያ እንዲደረግባቸው ለታክስ ህግ ተገዥነት ሥጋት ሥራ አመራር ዳይሬክቶሬት ይተላለፋል።

በማኑዋል በሚሰራበት ጊዜ

በማኑዋል መስራት ማለት የሲግታስ መረጃ ቋት አስፈላጊ መረጃዎች ሳይገቡለት በሚቀርበት ጊዜ ወይም የሲግታስ ሲስተም በሚቋረጥበት ጊዜ በሲግታስ የስጋት ደረጃ ማውጣት

ዓይነቶ [illegible] የመምረጫ መስፈርቶች ውስጥ በሰው ሀይል የስጋት ደረጃ ለማውጣት [illegible] የሚያስችሉ [illegible] በአጠቃላይ የስጋት ደረጃ መስራት ማለት ነው።

[illegible] የትኩረት ማዕከል [illegible] ከዚህ በታች ለማስቀመጥ [illegible]

[illegible]

[illegible] ናቸው [illegible]

[illegible]

1. ዝቅተኛ ስጋት ደረጃ
2. መካከለኛ ስጋት ደረጃ
3. ከፍተኛ ስጋት ደረጃ ተብለው ይቀመጣሉ

ከላይ ከተጠቀሱት የመምረጫ መስፈርቶች በተጨማሪ ከኢንተለጀንስና ከሽያጭ መመዝገቢያ መሳሪያ ክትትል መረጃ፣ በሪስክ የጉምሩክ ፕሮፋይል (ያስመጭና ላኪ ድርጅቶች) ስጋት እና ከሦስተኛ ወገን ተጨማሪ መረጃዎችን በማስላት አጠቃላይ የስጋት ደረጃ ይሰላል፡፡

ከላይ የተዘረዘሩት የሦስቱ ተጨማሪ መስፈርቶች የስጋት ደረጃ ምዘና ከዚህ በታች የደረጃ አሰጣጥ እና ትኩረት የሚደረግባቸውን መረጃዎች በተመለከተ በተቀጽላው ላይ ተገልጿል፡፡

[illegible]ት ነጥብ ለመስጠት አጠቃላይ የተገኘውን ውጤት ወደ ፐርሰንት በመቀየር በማስላት መ[illegible] ወይም ከላይ በተገለጹት በጋት መምረጫ መስፈርቶች አንዱ ወይም ሁሉቱ/ አራቱ [illegible] መምረጫ መስፈርቶች አንዱ ወይም ሁሉቱ/ አራቱ በመውሰድ [illegible]

[illegible] በስ [illegible] የስጋት ደረጃ የሚወጣበት ገዜ የቅ/ጽ/ቤቱ የስጋት ስራ አመራር ቡድን [illegible] የስጋት ደረጃ ማሳያውን በማዘጋጀት እና የወጣውንም የስጋት ደረጃ ሰፍት ኮፒ [illegible] መረጃ እና [illegible] መምረጫ መስፈርቱ በተጨማሪ ከኢንተሊጀንስ፣ከጉምሩክ መረጃ የአስመጭ ፕሮፋይል እና ከሦስተኛ ወገን የሚገኝ መረጃ በማካተት ከላይ በተገለፀው አሰራር መሰረት አጠቃላይ የስጋት ትንታኔ በመስራት ደረጃ ይወጣል ከዚያም እንደየ ደረጃው የመስተንግዶ ስርዓት ይቀመጥለታል፡፡ ስሌቱም በምሳሌ 2 ላይ በተገለፀው መሰረት ይሆናል፡፡

<u>ምሳሌ 2</u> አንድ ማህደር በስጋት ትንተና ለመምረጥ ሁሉም መስፈርቶች አሟልቶ ሲገኝ በሚከተሰው መሰረት ይሰላል፡፡

ሀ) ከሲግታስ/ማንዋል ከተመረጡት መስፈርቶች የሚገኝ ውጤት፣ 50%

ለ) ከኢንተለጀንስና ከሽያጭ መመዝገቢያ መሳሪያ ክትትል መረጃ የሚገኝ ውጤት 20%

ሐ) ከጉምሩክ ያስመጭና ላኪ መረጃ የሚገኝ ውጤት 20%

መ) ከሦስተኛ ወገን መረጃ የሚገኝ ውጤት 10% ሲሆን

የግብር ከፋይ [illegible]	ከ"ሀ"የተገኘ [illegible] %	ከ"ለ"የተገኘድምርውጤት 20%	ከ"ሐ"የተገኘውጤት20%	ከ"መ"የተገኘው ውጤት10%	ድምር [illegible]	የስጋት ደረጃ
				[illegible]	[illegible]	[illegible] (2)
					[illegible]	[illegible] (0)
					[illegible]	[illegible] (2)

[illegible] ቁጥር 2 ሲሰላ

[illegible] 10 [illegible] ያገኛል ይህማለት [illegible]

ከላይ ከተገለጹት 4 መስፈርቶች መሰረት በአንዱ ተመዝኖ በሌሎቹ ምንም ስጋት ከሌለው (0) ሲሆን በተመዘነበት በአንዱ ወይም በሁለቱ ድምር የስጋት ደረጃው ይሰላል፡፡

መግለጫ፡- ተራ ቁጥር 3 ሲሰላ

የተገኘው ጠቅላላ ድምር 35 ሲሆን መረጃ ያልተገኘላቸው /በመስፈርቱ ስለ ግብር ከፋዩ ምንም ካልታወቀ/ ከ"ሐ"የተገኘው ውጤት እና ከ"መ"የተገኘው ውጤት ለሚሉት ለእያንዳንዱ መስፈርት አጠቃላይ የተሰጠው መቶኛ ሙሉ ነጥብ ያገኛል ማለት ነው፡፡ ይህም ማለት 30+5+20+10=65 በማግኘት ከፍተኛ የስጋት ደረጃ ላይ ያርፋል፡፡

4.5 ደረጃ አምስት፡- ስጋትን ማስተናገድ፣ (Risk Treatment)

የተግባርመግለጫ

የስጋት ትንተና በመስራት ደረጃ ከወጣ በኋላ የግብር ከፋዩን የሥጋት ደረጃ መሰረት በማድረግ ተገቢውን መስተንግዶ ለመስጠት ይረዳል

- ከፍተኛ የስጋት ደረጃ የሆኑ ማህደራትን በመምረጥ
    - ከከፍተኛ ውስጥ የወንጀል ባህሪ ያላቸውን ማህደራት በመለየት ወደ ኢንቨስትጌሽን ኦዲት መላክ የቀሩትን ደግሞ ሰታክስ ኦዲት አጠቃላይ ኦዲት እንዲደረጉ ማስታለለፍ፡፡
- መካከለኛ የስጋት ደረጃ ያላቸውን ማህደራት በመለየት
    - መካከለኛ የስጋት ደረጃ ያላቸውን ሰታክስ ኦዲት አጠቃላይ ኦዲት እንዲደረጉ ማስታለለፍ፡፡
- ዝቅተኛ የስጋት ደረጃ ያላቸውን ማህደራት በመለየት
    - ድጋፍ እና ክትትል በማድረግ ልዩ መስተንግዶ እንዲደረግላቸው ማድረግ፡፡

4.6 ደረጃ ስድስት፡- የስጋት ስራ አመራር ውጤታማነት ያመጣውን ለውጥ በግብረ መልስ መገምገም፣

የተግባርመግለጫ

- የስጋት ትንታኔዎች ጥቅም ላይ ከዋሉ በኃላ ያስከተሉትን ተጽዕኖ ወይም ያስከተሉትን ውጤት በመገምገም እና በመመዘን ቀጣይ የማሻሻያ ሥራዎችን መስራት፤
- በእያንዳንዱ የስጋት ሥራ አመራር ሂደት ደረጃዎች ውጤታማ መሆናችንን መገምገም፤

[illegible] የተለያዩ ዘዴዎችን በመጠቀም መለካት ይቻላል ለምሳሌ፡-

- በስጋት ተመርጦ ኦዲት ከተደረገ በኃላ ግብር ከፋዩ ካሳወቀው በተጨማሪ የተገኘ ግኝት ልዩነት በመቶኛ በማስላት፣
- በስጋት የተመረጡትን ግብር ከፋዮች በየዘርፉ የተገኘውን ውጤት በመለየት፣
- በከፍተኛ የስጋት ደረጃ ከተስተናገዱት ግብር ከፋዮች ውስጥ በመምረጥ የተስተናገዱበትን የኦዲት አይነት ማጥናት፣
- የተወሰኑ የስጋት ቦታዎችን ማለትም ገቢ እና ወጪ፣ ተቀናሾችን፣ በባላንስ ሺት ላይ የተጠቀሱትን ሀብት፣ እዳ እና ካፒታል እንዲሁም በተጨማሪ እሴት ታክስ ላይ የሚኖሩ ተመላሾችን (ክሬዲት) መርጦ ጥናት በማድረግ፣
- የሚፈጠሩ ድግግሞሽ ስህተቶች ብዛት መለካት፣
- ሌሎችም መለኪያ ዘዴዎች በማካተት የመጣውን ለውጥ መለካት ይቻላል::

ማጠቃለያ

ማኑዋሉ እና የስጋት መምረጫ መስፈርቶችን ወደተግባር ከተለወጡ በኃላ በየጊዜው በአሰራር ላይ የሚገጥሙ የማሻሻያ ስራዎች በታክስ ህግ ተገዥነት ስጋት ስራ አመራር ዳይሬክቶሬት አማካኝነት የሚከናወኑ ይሆናል

በማኑዋል ለመስራት ከሲግታስ የተወሰዱ 18 የመምረጫ መስፈርቶች፡፡

ተ.ቁ	የሥጋት መለያ መስፈርት	የሥጋት ደረጃ
1	ግብር ከፋይ የተመዘገበበት ጊዜ	
	ከስድስት ወር በታች	0
	ከ6 ወር በላይ እና ከ1 ዓመት በታች	1
	ከ1 ዓመት - 2 ዓመት	2
	ከ2 ዓመት በላይ	3
2	የንግድ ድርጅቱ ሽያጭ መጠን	
	<=100000	0
	101000<=500,000	1
	ከ500,000 <= 4,000,000	2
	>4,000,000	3
3	የድርጅቱ ሰራተኛ ብዛት	
	<= 20	1
	>20 <= 100	2
	100 በላይ	3
4	የግብር ከፋይ ቅርንጫፎች/እህት ኩባንያ/ ብዛት	
	0	0
	<= 2	1
	ከ2 - <= 4	2
	ከ4 በላይ	3
5	ድርጅቱ ኦዲት የተደረገበት ጊዜ ርቀት	
	1 ዓመት	0
	2 ዓመት	1
	3 ዓመት	2
	ከ3 ጊዜ በላይ	3
6	ድርጅቱ /ግብር ከፋዩ/ ያቀረበው ሂሳብ አያያዝ እና አቀራረብ በ5 አመት ግዜ ወስጥ	
	የሂሳብ መዝገብ በታክስ ባለስልጣኑ በየአመቱ ተቀባይነት ያገኘ እንደሆነ	0
	የሂሳብ መዝገቡ በታክስ ባለስልጣኑ 3 ጊዜ ተቀባይነት ያገኘ እንደሆነ	1
	የሂሳብ መዝገቡ በታክስ ባለስልጣኑ 2 ጊዜ ተቀባይነት ያገኘ እንደሆነ	2
	የሂሳብ መዝገቡ በታክስ ባለስልጣኑ 1 ጊዜ ተቀባይነት ያገኘ እንደሆነ	3
7	የድርጅቱ /ግብረ ከፋዩ/ ሂሳብ መዝገብ በውጪ ኦዲተሮች ተመርምሮ የተሰጠ አስተያየት	

	ሙሉ ለሙሉ ተቀባይነት ያገኘ አስተያየት	0
	ውስን ነቀፌታ ያለው	1
	በተወሰኑ ጉዳዮች ላይ አዲተሩ አቋም የያዘበት አስተያየት	2
	ሙሉ ለሙሉ ተቀባይነት ያጣ አስተያየት	3
8	የግብር ከፋይ የቀድሞ የግብር እና ታክስ አከፋፈል ቅጣት ታሪክ	
	ምንም ቅጣት የሌለው	0
	ከብር 1000 — 100000	1
	ከብር 100000- 1000000	2
	ከ1000000 በላይ	3
9	በተደጋጋሚ ኪሳራ የሚያቀርቡ የኪሳራ መጠን በብር	
	0<= 1000	0
	1000><= 500,000	1
	500,000><=1,000,000	2
	1,000,000 በላይ	3
10	በኦዲት ምርመራ ዲክሌር ከአደረጉትበተጨማሪ የተጠየቀ ገንዘብ መጠን በመቶኛ	
	ምንም ተጨማሪ ግብር ያልተጠየቀ	0
	እስከ 20 በመቶ	1
	ከ20><= 50 በመቶ	2
11	**ይርጋ ጊዜያቸው ቅርበት**	
	ከ2 ዓመት በላይ	0
	ከ1>= እስከ <=2 ዓመት	1
	ከ6ወር - 1 ዓመት	2
	ከ6 ወር በታች	3
12	**የአለም አቀፍ ንግድ እንቅስቃሴ**	
	የአለም አቀፍ ቅርንጫፍ የሌለው	0
	ከ1 ያለው	1
	ከ1 — 2 ያለው	2
	ከከ 2 በላይ ያለው	3
13	**የግብር ተመላሽ ጥያቄ በገንዘብ መጠን /ብር/**	
	0 - 10,000	0
	ከ10,000 — 1,000,000	1
	ከ1,000,000 ><= 2,000,000	2
	ከ2,000,000 በላይ	3

14	**የግብር አፎይታ ዘመን ተጠናቅቆ ግብር መክፈል ያልጀመረ**	
	ግብር አፎይታ ጊዜው ያላለፈ	0
	ከ 6 ወር - 1 ዓመት ጊዜ ያለፈበት	1
	ከ1 አመት እስከ 2 አመት ጊዜ ያለፈበት	2
	ከ2 ዓመት በላይ ጊዜ ያለፈበት	3
[illegible]	የዓመት ሽያጭ /ገቢ/ ካለፈው ዓመት ጋር	
	የዓመት ሽያጭ ≤10% ልዩነት	0
	የዓመት ሽያጭ >10% እና ≤20% ልዩነት	1
	የዓመት ሽያጭ ከ20% በላይ እና ≤30% ልዩነት	2
	የዓመት ሽያጭ >30% ልዩነት	3
16	**ያሳወቁት የታክስ /የግብር/ መጠን ካለፈው ዓመት ጋር**	
	<10% ልዩነት	0
	>10% እና ≤20% ልዩነት	1
	ከ>20% እና ≤30% ልዩነት	2
	>30% ልዩነት	3
17	**ጠቅላላ የሀብት ለውጥ ካለፈው ዓመት ጋር**	
	<10% ልዩነት	0
	>10% እና ≤20% ልዩነት	1
	>20% እና ≤30% ልዩነት	2
	>30% ልዩነት	3
18	**ግብር ያልሆነው የዕዳ ለውጥ ካለፈው ዓመት ጋር**	
	የዕዳ መጠፀ ≤10% ልዩነት	0
	የዕዳ መጠን >10% እና ≤20% ልዩነት	1
	የዕዳ መጠን >20% እና ≤30% ልዩነት	2
	የዕዳ መጠን >30% ልዩነት	3
	ጠቅላላ ድምር (ከ1-18)	

4.4.1 የኢንተለጀንስና ከሽያጭ መመዝገቢያ መሳሪያ ክትትል መረጃ

ከኢንተለክጀንስና ከሽያጭ መመዝገቢያ መሳሪያ ክትትል የሚገኙ መረጃዎች የስጋት ደረጃ መለያ መስፈርት ዝርዝር እንደሚከተለው ቀርቦአል፡-

የስጋት መለያ	ስጋት ደረጃ ዝቅተኛ	 መካከለኛ	 ከፍተኛ
1. የንግድ ትስስራቸው ሁኔታ • በቤተሰብ የተመሰረተ • እህት ኩባንያ ያለው • አስመጪ፣ አምራች ፣ አከፋፋይ፣ ቸርቻሪ	በተቀጣሪ ስራ አስኪያጅ የሚመራ ድርጅት ከሆነ መንግስታዊ የልማት ድርጅቶች	በባለአክሲዮኖች የሚተዳደሩ ድርጅቶች እና ግኑኝነት ባላቸው ድርጅቶች መካከል የሚፈጸም ግብይት ከሆነ	በማምረት፣ በማከፋፈል፣ እና በችርችቻሮ የንግድ ሰንሰለት ውስጥ በእህት ማህበሮች እና ግኑኝነት ባላቸው የቤተሰብ አባላት የግል ንግድ መሰረት ያደረገ ግብይት የሚፈጸም ከሆነ
2. የሂሳብ አያያዛቸው	ሙሉ በሙሉ በኮምፒዩተር የሚከናወን	የሂሳብአያያዛቸው በመዝገብ የሆነ	ምንም መዝገብ የማይጠቀሙ
3. በንግድ ዘርፍ ላይ የተደረገ የጥናት ውጤት	የንግድ እንቅስቃሴአቸው እድገት እያሳየ ያለ እና በተመሳሳይ የሚከፍሉት ግብር እና ታክስ እድገት እያሳየ ያለ ከሆነ	የንግድ እንቅስቃሴያቸው በከፍተኛ ግብር እና ታክስ አከፋፈላቸው አነስተኛ የሆነ በተከታታይ የግብር ዘመናት ከ5 በመቶ በታች ትርፍ የሚያሳዩ	• በጥናት ውጤት መሰረት በተደጋጋሚ ከአራት አመት በላይ ኪሳራ የሚያሳዩ የንግድ እንቅስቃሴያቸው ከፍተኛ እድገት እያሳየ ነገር ግን ግብር እና ታክስ አከፋፋላቸው ምንም የማይከፍሉ በተከታት ተመሳሽ የሚጠይቁም ከ[illegible] በመቶ በታች አነስተኛ ትረፍ የሚያሳዩ • መረጃ በማጠናከር ሂደት ለግብር እና ታክ[illegible] ያልተገለጸ መረጃ ሲገኝ
4. የደረሰኝ እና ካሽ ሬጅስተር ማሽን			

የስጋት መለያ	ስጋት ደረጃ		
	ዝቅተኛ	መካከለኛ	ከፍተኛ
አጠቃቀም ሁኔታ	በተደረገ የደረሰኝ እና የካሽ ሬጅስተር አጠቃቀም ክትትል ተደርጎ በትክክል የሚሰራ ከሆነ	በተደረገ የደረሰኝ እና የካሽ ሬጅስተር ማሽን አጠቃቀም ክትትል ሁለት ጊዜ ያለ አግባብ ሲጠቀም የተገኘ	በተደረገ የደረሰኝ እና የካሽ ሬጅስተር ማሽን አጠቃቀም ክትትል ከሁለት ጊዜ በላይ ያለ አግባብ ሲጠቀሙ የተገኘ
5. ከተባባሪዎችየሚገኝመረጃ/ጥቆማ	• የተገኘው መረጃ ቀደም ሲል ተጠቅሞ ውጤት ያላስገኘ፡ • የተገኘው መረጃ አቅራቢው/ተባባሪው አዲስ ከሆነ እና ተጨማሪ ማጣራት የሚጠይቅ ከሆነ፡ • ተባባሪው መረጃው በአካል የማያውቀው እና ከሌላ ወገን የሰማ ከሆነ	• የተገኘው መረጃ ፍንጮች ያሉት ሆኖ ተጨማሪ መረጃ የሚጠይቅ • ተባባሪው ድርጊቱን በአካል የሚያውቀው ሲሆን	ቀድም ሲል ተባባሪው ያመጣው መረጃ ውጤት አስገኝቶ ከሆነ የተገኘው መረጃ በበቂ ማስረጃ ተደግፎ የመጣ ከሆነ

...ይ በሰንጠረዥ የተቀመጡት መስፈርቶች የተጠቃለለ ስጋት ደረጃቸው እንደሚከተለው ቀርቧል፡-

የተሰጠ ነጥብ	ስጋት ደረጃ
ከ0 - 5	0
ከ6 - 7	1
ከ8 - 10	2

የስጋት ነጥብ ለመስጠት አጠቃላይ የተገኘውን ውጤት ወደ ፐርሰንት በመቀየር በማስላት መስራት

<u>ምሳሌ፡-</u> 10 ነጥብ ያገኘ 20 ፐርሰንት ያገኛል በዚህ መሰረት ሌሎቹ ይሰላሉ ማለት ነው።

4.4.2 በሪስክ የጉምሩክ ፕሮፋይል (ያስመጭና ላኪ ድርጅቶች) ስጋት ደረጃ

የግብር ከፋይ የገቢ እና ወጪ ንግድ እንቅስቃሴ ወቅት የተያዙ ፕሮፋይል መረጃዎች ስጋት ትንተና ተሰርቶላቸው የሚገኘው ስጋት ደረጃ እንደ ግብአት በመውሰድ ተጨማሪ መስፈርት ይሆናል በዚህም መሰረት፡ የግብር ከፋይ ስጋት ደረጃ እንደሚከተለው ይሰላል

ስጋት የሚያስከትለው ተጽእኖ	ስጋት ደረጃ
ዝቅተኛ ስጋት	0
መካከለኛ ስጋት	1
ከፍተኛ ስጋት	2

.3 የሶስተኛ ወገን መረጃ

ከሶስተኛ ወገን በሚገኝ መረጃ 10 ነጥብ የሚይዝ ይሆናል።

ግብር ከፋይ ባሳወቀው እና በመረጃ በተገኘው ተጨማሪ ገቢ.

ልዩነት በመቶኛ	ስጋት ደረጃ
<10	0
10><= 50	1
>50	2

በማጠቃለልም ከላይ ባሉት አራት ዋና ዋና መምረጫ መስፈርቶች ማጠቃለያ ድምር ውጤታቸው ተሰልቶ የአንድ ግብር ከፋይ ስጋት ደረጃ ተቀምጧል በመሆኑም ግብር እና ታክስን ለመወሰን እና ለመሰብሰብ ቅድመ መምረጫ መስፈርቶች ከዚህ በታች በተገኙት ስጋት ደረጃዎች ይሆናል ማለት ነው።

ድምር የተገኘ ነጥብ	ስጋት ደረጃ
ከ56><= 100	2
ከ31>= <= 56	1
ከ31 በታች	0